

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

БУРБИКА Віталій Олександрович - кандидат юридичних наук,
<https://orcid.org/0009-0007-5615-8121>
УДК 342.9
DOI 10.32782/EP.2023.2.39

У статті розглянуто ключові виклики, з якими стикаються правоохоронні органи України під час воєнного стану, та перспективи підвищення їхньої ефективності в цих складних умовах. Проаналізовано проблеми забезпечення правопорядку, протидії злочинності, захисту цивільного населення та критичної інфраструктури в зоні бойових дій. Висвітлюються питання координації дій різних силових структур, організації ефективного управління та комунікації. Розглядаються шляхи вдосконалення нормативно-правової бази, матеріально-технічного забезпечення, підготовки персоналу для виконання завдань в умовах воєнного часу. Особливу увагу приділяється налагодженню взаємодії з місцевими громадами та міжнародними партнерами. Стаття окреслює перспективні напрямки реформування та модернізації правоохоронної системи для підвищення її спроможності діяти ефективно під час війни та в повоєнний період.

Впродовж багатьох років Україна зіштовхується зі складними викликами, пов'язаними зі збереженням суверенітету та забезпеченням безпеки на своїй території. Зокрема, події, пов'язані з повномасштабним вторгненням РФ та введенням воєнного стану Указом Президента України від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні», що затверджений Законом України № 2102-IX від 24 лютого 2022 року із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року, поклали перед правоохоронними органами надзвичайно важливі завдання та вимоги. У цьому контексті ви-

рішальним стає аналіз ефективності діяльності правоохоронних структур, спрямований на визначення викликів, які ставляться перед ними у часи воєнного стану, а також на з'ясування можливостей і перспектив розвитку в умовах військового конфлікту. Війна створила екстремальні умови для забезпечення правопорядку, протидії злочинності, захисту цивільного населення та критичної інфраструктури. Ефективність діяльності поліції, Національної гвардії, СБУ, прокуратури та інших силових структур в умовах воєнного стану має неабияке значення для перемоги та відновлення миру.

Ключові слова: правоохоронні органи України, воєнний стан, діяльність правоохоронних органів, ефективність правоохоронних органів, виклики.

Мета і завдання статті полягають у ґрунтовному аналізі ключових викликів, з якими стикаються правоохоронні органи України під час воєнного стану, та окреслення перспективних шляхів підвищення їх ефективності в цих екстремальних умовах.

Стан наукової дослідженості

Питання функціонування правоохоронної системи в умовах збройних конфліктів та воєнного стану неодноразово ставали предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Проте, більшість наукових праць було присвячено вивченню досвіду минулих війн та локальних збройних конфліктів. Повномасштабна війна в

Україні, розв'язана російською федерацією, створила абсолютно нові виклики та реалії для силових структур.

Окремі аспекти діяльності правоохоронних органів у зоні бойових дій розглядалися у працях таких українських дослідників, як В. Бачинін, О. Бугайчук, В. Крутов, Р. Савчук. Проблематика забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану частково висвітлювалася у роботах О. Кузьменко, А. Блажиевського, О. Моргунова, С. Гончаренка. Питання реформування сектору безпеки і оборони України вивчали В. Смолянук, А. Сиротенко, В. Горбулін та інші науковці.

Виклад основного матеріалу

У контексті воєнного стану, який введений на території України від 24 лютого 2022 року [1], правоохоронні органи перебувають під тиском надзвичайних обставин, які вимагають від них не лише забезпечення правопорядку, але і відновлення стабільності та безпеки в країні. У таких ситуаціях ефективність діяльності правоохоронних органів стає критично важливою, оскільки від їхньої працездатності залежить здатність держави впоратися з внутрішньою та зовнішньою загрозою.

Згідно Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 № 3781-ХІІ, правоохоронні органи – органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [2].

Розглянемо більш детально функції і завдання цих правоохоронних органів під час воєнного стану:

- Органи прокуратури – здійснюють нагляд за додержанням законів, координують діяльність правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, розслідують окремі категорії злочинів [3].

- Національна поліція – забезпечує публічну безпеку і порядок, здійснює превентивну та оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування кримінальних правопорушень [4].

- Служба безпеки України – контррозвідальна діяльність, боротьба з тероризмом, захист державної таємниці, кібербезпека [5].

- Військова служба правопорядку у ЗСУ – профілактика правопорушень, охорона громадського порядку та забезпечення безпеки у Збройних Силах [6].

- Національне антикорупційне бюро України – виявлення, розслідування та запобігання корупційним злочинам [7].

- Органи охорони державного кордону – забезпечення недоторканності державного кордону, прикордонного режиму [8].

- Бюро економічної безпеки України – запобігання, виявлення, розслідування економічних злочинів [9].

- Органи і установи виконання покарань – виконання вироків судів, нагляд за засудженими.

- Слідчі ізолятори – тримання під вартою осіб, узятих під варту.

- Органи державного фінансового контролю – контроль за витрачанням державних коштів, виявлення фінансових правопорушень.

- Рибоохорона – охорона водних біоресурсів, боротьба з браконьєрством.

- Державна лісова охорона – здійснення правових, лісоохоронних та інших заходів, спрямованих на збереження, розширене відтворення, невиснажливе використання лісових ресурсів та об'єктів тваринного світу і тд.

У військовий час, всі ці органи стають першими лініями оборони прав і свобод громадян, а також забезпечення законності та порядку в країні. Їхні завдання включають у себе не лише запобігання злочинності, але і захист від зовнішньої агресії, контртерористичні операції та забезпечення гуманітарної допомоги. У зв'язку з цим, ефективність їхньої діяльності має вирішальне значення для стабільності та безпеки в країні.

Тож, зі введенням воєнного стану правоохоронні органи зіштовхнулись з низкою викликів:

Таблиця 1. Деякі виклики перед правоохоронними органами України під час воєнного стану.

№ з/п	Виклик	Причина
1	Забезпечення безпеки громадян	<p>Загострення ситуації відкриває широкі можливості для різноманітних злочинів, включаючи тероризм, збройні напади та інші злочини, що загрожують життю та безпеці громадян.</p> <p>Під час війни спостерігається зростання певних видів злочинності, зокрема пов'язаних з незаконним обігом зброї, торгівлею людьми, наркотрафіком, кіберзлочинністю. Підвищену увагу потребують випадки колабораціонізму, шпигунства, диверсійної діяльності. Додатковими викликами є розслідування злочинів на деокупованих територіях, збір доказів воєнних злочинів.</p> <p>Зокрема, у перший рік повномасштабної війни було обліковано 17 тисяч 422 злочини проти національної безпеки, у 2023 році – 6 тисяч 270. Сюди входять посягання на територіальну цілісність України, дії, спрямовані на насильницьку зміну влади, колабораційна діяльність, державна зрада, диверсія, пособництво ворогу, перешкоджання діяльності ЗСУ, а також поширення інформації про переміщення техніки та військових [10].</p>
2	Збереження територіальної цілісності	<p>Військові дії можуть призвести до порушень територіальної цілісності країни та окупації її частин. Правоохоронним органам доводиться діяти в умовах конфлікту, забезпечуючи законність та захист території.</p> <p>Не менш важливий напрям – викриття та притягнення до відповідальності колаборантів, у тому числі причетних до організації та проведення псевдореферендумів на тимчасово окупованій території України. Багато з них уже понесли заслужене покарання. Підрозділи захисту національної державності також викривають іноземців, що втручаються у внутрішні справи України, посягають на її територіальну цілісність, інспірують сепаратистські настрої. Заборонено в'їзд на територію нашої держави сотням іноземних політиків, пропагандистів, та інших діячів. Більшість із них – громадяни держави-агресора, які у своїй публічній діяльності виправдовують розв'язану кремлівським режимом війну [11].</p>
3	Боротьба з організованою злочинністю та корупцією	<p>Через те, що війна часто підштовхує злочинні елементи до активізації, що ускладнює завдання правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією.</p> <p>Згідно звіту Національної поліції України про результати роботи у 2022 році, з початку збройної агресії РФ, станом на 01.01.2023, слідчими Національної поліції розпочато понад 56,1 тис. кримінальних проваджень за фактами вчинення на території країни злочинів військовослужбовцями збройних сил РФ, рб і їх пособниками.</p> <p>Серед таких злочинів: порушення законів та звичаїв війни (стаття 438 КК України) – 44,5 тис.; посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (стаття 110 КК України) – 9,2 тис.; колабораційна діяльність (стаття 111-1 КК України) – 2,2 тис.; державна зрада (стаття 111 КК України) – 106; диверсія (стаття 113 КК України) – 37; терористичний акт (стаття 258 КК України) – 18 [12, с. 3].</p> <p>У 2022 році, згідно з Офісом генерального прокурора, слідчі підрозділи Національної поліції під керівництвом прокурорів здійснили розслідування та направили до суду обвинувальні акти в більшості кримінальних проваджень, загалом понад три тисячі, що стосувалися корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. Це охоплювало 100% кримінальних проваджень за статтями про підкуп працівників підприємства, установи чи організації, зловживання службовими повноваженнями, а також підкуп осіб, які надають публічні послуги. Також було проведено розслідування щодо 99% кримінальних проваджень за статтею про привласнення, розтрату майна або зловживання службовим становищем, та 98% проваджень за статтею про надання неправомірних вигод службовим особам. Понад половина кримінальних проваджень стосувалися зловживанням владою чи службовим становищем, декларуванням недостовірної інформації, одержанням неправомірної вигоди та зловживанням впливом [13].</p>

Створено автором

Відповідно, незважаючи на виклики, перед правоохоронними органами відкриваються й певні перспективи:

Схема 1. Перспективи розвитку для покращення ефективності правоохоронних органів України в умовах війни.

Створено автором

Висновок

Незважаючи на виклики, воєнний стан також відкриває нові перспективи для правоохоронних органів. Наприклад, це може бути можливість покращити технічну та технологічну базу, підвищити рівень професійної підготовки персоналу, а також удосконалити систему співпраці з іншими відомствами та міжнародними партнерами. У підсумку, ефективність правоохоронних органів під час воєнного стану є ключовим елементом успішного управління кризовими ситуаціями. Для досягнення цієї ефективності необхідно забезпечити баланс між безпекою та правами людини, а також здатність органів правопорядку адаптуватися до надзвичайних умов і ефективно співпрацювати з іншими відомствами та міжнародними партнерами.

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-

XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>

3. Про Офіс. Головна - Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-ofis>.

4. Національна поліція України. Офіційний вебпортал. <https://www.npu.gov.ua/>

5. Місія та цінності. Служба безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/misia-ta-tsinnosti>

6. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text> .

7. Про Бюро. Головна. URL: <https://nabu.gov.ua/about-the-bureau/> .

8. Про затвердження Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України : Наказ М-ва внутр. справ України від 30.11.2018 р. № 971 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1468-18#Text>.

9. Бюро економічної безпеки України - Місія та стратегічні напрями. Головна. URL: <https://esbu.gov.ua/pro-biuro/misiia-ta-stratehichni-napriamy>.

10. Як змінювалась кількість злочинів проти нацбезпеки під час війни в Україні. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/01/25/infografika/bezpeka/yak-zminyuvalas-kilkist-zlochyniv-protynaczbezpeky-vijny-ukrayini>.

11. Захист національної державності. Діяльність. Служба безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/zakhyst-natsionalnoiderzhavnosti>.

12. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році. Офіційний вебпортал. URL: https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/%20%D0%9D%D0%9F%D0%A3%20%D0%B7%D0%B0%202022%20%D1%80%D1%96%D0%BA_.pdf

13. Хавронюк М. Цифри (НЕ) брешуть, або боротьба з корупцією за даними статистики. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/anticorruption/tsifri-ne-breshut-abo-borotba-z-koruptsijeju-za-danimi-statistiki.html> .

**EFFECTIVENESS OF LAW
ENFORCEMENT AGENCIES DURING
MARTIAL LAW: CHALLENGES AND
PROSPECTS**

The article examines the key challenges faced by law enforcement agencies of Ukraine during martial law and the prospects for improving their efficiency in these difficult conditions. The author analyzes the problems of ensuring law and order, combating crime, and protecting civilians and critical infrastructure in the combat zone. The issues of coordination of actions of various law enforcement agencies, organization of effective management and communication are highlighted. Ways to improve the regulatory framework, logistics, and training of personnel to perform tasks in wartime are considered. Special attention is paid to establishing interaction with local communities and international partners. The article outlines promising areas for reforming and modernizing the law enforcement system to increase its ability to operate effectively during the war and post-war period.

For many years, Ukraine has been facing complex challenges related to preserving its sovereignty and ensuring security on its

territory. In particular, the events related to the full-scale invasion of Russia and the introduction of martial law by the Decree of the President of Ukraine of February 24, 2022 “On the introduction of martial law in Ukraine”, approved by the Law of Ukraine No. 2102-IX of February 24, 2022, effective from 05:30 a.m. on February 24, 2022, have imposed extremely important tasks and requirements on law enforcement agencies. In this context, it is crucial to analyze the effectiveness of law enforcement agencies aimed at identifying the challenges they face during martial law, as well as at identifying opportunities and prospects for development in the context of military conflict. The war has created extreme conditions for ensuring law and order, combating crime, and protecting civilians and critical infrastructure. The effectiveness of the police, the National Guard, the SSU, the prosecutor’s office and other law enforcement agencies under martial law is of great importance for the victory and restoration of peace.

Keywords: law enforcement agencies of Ukraine, martial law, law enforcement activities, efficiency of law enforcement agencies, challenges.